

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
FF DU Dějiny umění

Pieter Bruegel starší - Nesení kříže

FF:DU0105 Písemná postupová zkouška

Brno 2013

Zuzana ŠTULÍROVÁ
UČO 342563

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Život umělce.....	4
3 Tvorba a dílo umělce.....	6
4 Nesení kříže.....	9
5 Závěr.....	11

1 Úvod

Výběr díla pro seminární práci nebyl zdaleka tak lehký, jak jsem původně předpokládala. V dnešní době není tolik obtížné navštívit významná muzea a galerie a shlédnout tak velkou většinou lidí obdivovaná umělecká díla různých autorů. I já jsem řadu z nich navštívila a musím se přiznat, že to nebyl pouze jeden autor, který mě něčím oslovil, a už vůbec ne jen jedno jeho dílo, které stojí za zmínku.

Zvolila jsem tedy malíře, jehož práce mě zaujala, již při první návštěvě v Kunsthistorisches museum ve Vídni. Pieter Bruegel starší mě zaujal celou jeho tvorbou. U každé jeho práce se musím zastavit, zadívat se a nutí mě zamyslet se nad dějem, který se odehrává v jednotlivých částech obrazu. Při výběru jednoho díla volba nebyla jednoduchá, ale nakonec jsme zvolila dílo Nesení kříže.

V práci chci přiblížit Bruegelův život, stručně vystihnout jeho tvorbu a podrobněji se věnovat jeho dílu Nesení kříže. Prameny a literatura podrobněji se zabývající jeho životem a dílem není příliš mnoho. Avšak jeho dílo je naproti tomu díky signování a datování poměrně přehledné. Literaturu využitou v práci bych rozdělila do dvou částí. Obecnější příručky a díla zabývající se jeho životem a dílem. Použitá literatura a prameny jsou uvedeny v závěrečné části práce.

2 Život umělce

Významný vlámský malíř a kreslíř Pieter Bruegel (Brueghel) starší se narodil v Brueghelu u Bredy kolem let 1528 až 1530. První fáze jeho malířské kariéry začíná v dílně Clauda Dorisi. Poté se stává žákem Pietra Coecka van Aelst a Hieronimuse Cocka, pro jeho nakladatelství kreslil přelohy pro lepty. Roku 1551 se stal členem malířského cechu svatého Lukáše v Antverpách. V letech 1552 až 1554 uskutečnil cestu po Itálii a inspiroval se tak ke svým kresbám, které Cock roku 1555 vydal jako cyklus leptů krajin. Na svých cestách poznává Itálii, Francii, překročí Alpy a navštíví Řím, Neapol a Palermo.¹ Od roku 1559 upustil ve svém jméně od písmena „h“ a nadále podepisoval své obrazy pouze jako Bruegel. Pieter Bruegel byl první, kdo znovu připomněl Hieronyma Bosche², jehož dílo nemělo v 16. století skoro žádný ohlas a našlo jen málo následovníků.

Roku 1563 odjel do Bruselu a oženil se zde s dcerou Pietra Coecka van Aelst. Konal se zde svatební obřad, který trval společně se slavnostmi a bankety celé tři dny. S Mayken měli dvě děti³, které se jako jejich otec věnovali umění. Nejspíše se přestěhoval do Bruselu, aby měl blíž k přátelskému kroužku kolem kardinála Granvelly, předsedy státní rady Nizozemí, který jej už dříve poctil svou ochranou. Dlouhou dobu udržoval přátelské styky s řadou intelektuálů, jako byl humanista Abraham Ortelius nebo tiskař a vydavatel Plantin. V Bruselu se kromě kreslení věnoval také malbě.⁴

K jeho přátelům patřili učenci a humanisté. Obrazy byly velmi oblíbeny mezi bohatými měšťany, jako byl například antverpský obchodník Nicleas Jonghelinck, který vlastnil šestnáct umělcových děl a objednal u umělce jeho největší dílo.⁵

Díky svému zvyku oblékat se jako venkovan a díky svým způsobům, kdy často hledal inspiraci na svatbách a jiných zábavách prostého lidu, kam se neváhal

1 *Největší malíři život, inspirace a dílo : Brueghel starší č. 56.* Praha : Eagle Moss International, 2000, č. 56.

2 Hieronimus Bosch – nizozemský malíř byl usedlý spořádaný měšťan narozený někdy kolem roku 1450. Pocházel z rodiny malířů van Aken, která se ve městě 's Hertogenbosch malířsky angažovala již od roku 1424.

3 Pieter Brueghel mladší, zvaný Pekelný (1564-1638) pracoval v Antverpách jako mistr od roku 1585 a byl talentovaný kopista prací svého otce. Mladší bratr Jan Brueghel, zvaný Sametový (1568-1625) nejprve maluje květiny, ale po jeho cestě do Itálie se z něj stává originální a skutečně vynikající krajinář. Také jeho syn Jan Bruegel mladší se stal malířem a i jeho dva synové.

4 PIJOAN, José. *Dějiny umění 6.* Praha : Odeon, 1989. s. 276-280.

5 *Slovník světového malířství.* 1. vyd. Praha : Odeon, 1991. s. 95-96.

vmísit, získal svou přezdívku, podle níž je po celá staletí znám jako „sedlák“ Bruegel. Pieter Bruegel starší umírá v září 1569 v Bruselu, kde je pohřben v kostele Notre Dame de la Chapelle.⁶

⁶ *Největší malíři život, inspirace a dílo : Brueghel starší č. 56.* Praha : Eglemoss International, 2000, č. 56.

3 Tvorba a dílo umělce

Celé své malířské dílo vytvořil Brueghel v krátkém období dvanácti let. Intenzivně pracovat na svém díle začal roku 1558. Po návratu z Itálie do Antverp kreslil pro Cockovo nakladatelství krajiny a satirické výjevy ve stylu Hieronimuse Bosche. V raných obrazech kladl hlavní důraz na krajinu. Kompozice se skládala ze skalních kulis, střední plán se propadá a horizont vyběhává až do horní části obrazu. Vedle krajinomaleb vytvořil také řadu moralistických didaktických obrazů, jejichž výjevy umístil do vesnického prostředí.⁷

Ve své rané tvorbě se věnoval především krajinomalbě. Velmi rád maloval rozlehlé, do daleka se táhnoucí krajiny s odehrávajícími se biblickými nebo mytologickými příběhy. Jeho krajiny byly ovlivněny především renesančními Benáťany, zejména Tizianem a Domenicem Campagnolou. Mezi jeho dílo patří i mnoho mědirytin. Za významné cykly považujeme jeho rytiny *Sedmi ctností* a *Sedmi neřestí*, kde se s největší pravděpodobností inspiroval dílem Hieronima Bosche. K počáteční tvorbě řadíme díla jako *Mořské rameno*, *Krajinu s Ikarovým pádem* a *Obrazy měsíců*⁸. Postupně se v jeho tvorbě se začínají projevovat tendence didaktické a moralistické. K významným dílům na toto téma se řadí *Nizozemská přísloví*, *Zápas Masopustu s Půstem* a *Dětské hry*. U malby *Nizozemská přísloví* se vyskytuje velmi mnoho postav, jež symbolizují různá přísloví a ukazuje především zlomyslnost a špatné chování lidí. Vliv Hieronimuse Bosche je patrný i v Bruegelových dílech navazujících na démoničnost, projevujících se bájnými bytostmi a absurdním světem. Jako příklad můžeme uvést malby *Triumf smrti* a *Bláznivá Gréta*. Náměty děl jsou výjevy z pekel plné alegorických výjevů lidských hříchů, vyznačují se neklidem v kontrastu s krásnou krajinou v pozadí. Zde můžeme uvést jako zástupce *Babylonskou věž*, *Nesení Kříže* a *Vraždění betlémských neviňátek*. V pozdních dílech vystupují postavy do popředí jako u *Podobenství o slepcích*, *Mrzácích* a *Zemi blahobytu*.

Bruegelovým nejčastějším námětem byly žánrové výjevy a scény, které pocházely

⁷ MRÁZ, Bohumír. *Encyklopedie světového malířství*. 2. vyd. Praha : Academia, 1988. s. 75.

⁸ Cyklus *Obrazy měsíců* byl určen pro již výše zmíněného Nicolaese Jonghelincka. Cyklus je tvořen šesti obrazy a každý znázorňuje dva měsíce v roce. Pět ze šesti obrazů se dochovalo.

ze života obyčejných rolníků a sedláků. Ztvárnění výjevů ze sedláckých životů mu přineslo přívlastek „selský“. Maloval scény z různých slavností a sedláckého prostředí, které mnohdy navštěvoval sám, až ho mylně začali považovat za vlámského sedláka. Žánrové obrazy zobrazující prostý lid nebyly v tehdejší době obvyklé, proto se tak stal Bruegel průkopníkem v tomto stylu. Ve svých obrazech je zemitý, postrádá zbytečný sentiment a podává živé a realistické zobrazení rituálů venkovského života, oslav, svátků, tance, zemědělství a lovu z druhé poloviny 16. století.⁹ Neopomenutelná Bruegelova díla jsou *Selská svatba* a *Selský tanec*.

Příklad Bruegelova díla:

- *Krajina s podobiznami o Rozséváči*, 1557, olej na dřevěné desce, 70,2 x 102 cm, San Diego, Timken Art Gallery
- *Alchymista*, 1558, 30,8 x 43,3 cm, pero a sepiová barva, Staatliche Museum, Berlín
- *Nizozemská přísloví*, 1559, olej na dřevěné desce, 117 × 163 cm, Staatliche Museum, Berlin
- *Zápas Masopůstu s Půstem*, 1559, olej na dřevěné desce, 118 x 165 cm, Kunsthistorisches muzeum, Vídeň
- *Ikarův pád*, 1555 - 1560, 73,5 x 112 cm, olej na dřevěné desce přenesený na plátno, Musées Royaux de Beaux Arts, Brusel
- *Dětské hry*, 1560, 118 x 161 cm, olej na dřevěné desce, Kunsthistorisches Museum, Vídeň
- *Babylonská věž*, 1563, olej na dřevěné desce, 114 × 155 cm, Kunsthistorisches muzeum, Vídeň
- *Nesení kříže*, 1564, 124 x 170 cm, olej na dřevěné desce, Kunsthistorisches Museum, Vídeň
- *Lovci ve sněhu*, 1565, olej na dřevěné desce, 117 × 162 cm, Kunsthistorisches muzeum, Vídeň

⁹ GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. 2. vyd. Praha : Mladá fronta : Argo, 1997. s. 380-383.

- *Žně*, 1565, olej na plátně, 118 × 163 cm, Metropolitan Museum of Art, New York
- *Senoseč*, 1565, 114 x 158 cm, olej na dřevěné desce, Národní galerie, Praha
- *Svatební tanec v přírodě*, 1566, olej na dřevěné desce, 119 × 157 cm, The Detroit Institute of Arts, Detroit
- *Sčítání lidu v Betlémě*, 1566, olej na dřevěné desce, 115,5 × 164,5 cm, Musées royaux des Beaux-Arts de Belgique, Brusel
- *Klanění Tří králů ve sněhu*, 1567, tempera na dřevěné desce, 35 × 55 cm, Winterthur, sbírka Oskara Reinharta
- *Straka na šibenici*, 1568, olej na dřevěné desce, 45,9 × 50,8 cm, Hessisches Landesmuseum, Darmstadt
- *Podobenství o slepcích*, 1568, tempera na plátně, 86 x 154 cm, Museo e Gallerie Nazionali di Capodimonte, Neapol
- *Příслови o ptačím hnízdě*, 1568, olej na dřevěné desce, 59 x 68 cm, Kunhistorisches Museum, Vídeň
- *Mrzáci*, 1568, 18,5 x 21,5 cm, olej na dřevěné desce, Louvre, Paříž

4 Nesení kříže

Základní informace

Obraz Nesení kříže z roku 1564 je namalován olejovou technikou na dřevěné desce o rozměrech 124 x 170 cm. V dnešní době se nachází v Kunsthistorisches museum ve Vídni.

Popis a interpretace díla

Nesení kříže se řadí k Bruegelovým monumentálním dílům s náboženskou tematikou. Hlavní postavou je zde Kristus nesoucí kříž na ramenou, avšak je celkem nepatrný a na první pohled jeho osobu nezaregistrujeme. Kristus se nachází uprostřed obrazu, ale díky množství postav kolem se až ztrácí. Postavy v okolí si samotného Krista moc nevšímají a Bruegel zde vyjadřuje lhostejnost lidí, jako ve svých dalších dílech. Pouze pár dobrých lidí okolo se snaží jeho kříž podepřít a ulehčit mu tak nesené břímě.

Obraz se skládá z více scén a výjevů, jednotlivé skupinky jakoby vykládaly svůj vlastní příběh a nedbaly na děj, který se odehrává opodál, pouze pozorovateli vidí celé dílo komplexně. Postavy na obraze se ubírají jednotným směrem zleva doprava. Zřejmě tak autor chtěl poukázat na přechod z minulosti do budoucnosti, cestu lidí vstříc ke své budoucnosti. Cesta začíná v levé části díla, kde můžeme pozorovat jasnou oblohu a živou přírodu se stromy. Postupně se ubírá středem obrazu k pravé části, která je zakončena místem, kde má být Kristus ukřižován. Tato část obrazu je ponurá, obloha je zatažená a temná, ani zeleň zde nespatřujeme. Zelený strom na levé straně a jeho protiklad na pravé straně, který je znázorněn holým kmenem s kolem využívaným k mučení, symbolizují život a smrt.

V pravém horním rohu zaujme kruh, tvořen skupinou lidí. V kruhu jsou již postaveny dva kříže a znázorněno je i místo, kde má být vztyčen třetí kříž, který nese samotný Kristus. Zbývající kříže jsou určeny pro dvě osoby, jež cestují na obraze vozem s kněžími, kteří je nasposledy zpovídají.

V popředí je umístěna scéna s Pannou Marií a Svatým Janem, který ji podepírá a utěšuje. Jedná se o scénu oplakávání Krista a do této scény můžeme také zařadit postavy dvou svatých Marií. Jejich pozornost je upoutána děním v levé dolní části obrazu, kde voják míří bodcem na muže. Může se jednat o muže, jenž byl vybrán, aby Ježíšovi pomohl nést jeho kříž. Jeho žena jej urputně brání proti biřicům. K tomuto výjevu je obrácena většina zraků na plátně včetně aristokratů na ladně klusajících koních. Kristus je zde přítomen i symbolicky a to jako skála s mlýnem sahající k nebi a ukazující k němu.

5 Závěr

V této práci jsem se stručně pokusila vystihnout Bruegelův život, tvorbu a hlavně popsat jeho dílo Nesení kříže. Bruegel tvořil díla s náměty náboženskými, biblickými, satirická díla s moralizujícím podtextem. Velmi zajímavá je jeho organizace prostoru s mnoha postavami, které na sebe navazují a reagují. Díla se skládají z malých detailů, jednotlivých výjevů a skupinek a tvoří tak neobyčejné dílo.

Dnes je známo asi 45 Bruegelových děl. Mnoho z jeho obrazů se nachází v Kunsthistorisches Museum ve Vídni. O celé řadě dalších obrazů Bruegela staršího je známo, že byly ztraceny či zničeny. Dochovalo se však poměrně značné množství kreseb a také velké množství rytin a leptů, které Bruegel starší navrhoval.

Použitá literatura a zdroje:

GOMBRICH, E. H. *Příběh umění*. 2. vyd. Praha : Mladá fronta : Argo, 1997. 683 s. ISBN 80-204-0685-9.

Malířské umění od A do Z : dějiny malířského umění od počátků civilizace. Praha : Rebo, 1995. 766 s. ISBN 80-85815-20-6.

MRÁZ, Bohumír. *Encyklopedie světového malířství*. 2. vyd. Praha : Academia, 1988. 630 s.

Největší malíři život, inspirace a dílo : Brueghel starší č. 56. Praha : Eaglemoss International, 2000, č. 56. ISSN 1212-8872.

NEUMANN, Jaromír. *Pieter Bruegel*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965. 86 s.

PIJOAN, José. *Dějiny umění 6*. Praha : Odeon, 1989. 349 s.

Slovník světového malířství. 1. vyd. Praha : Odeon, 1991. 798 s. ISBN 80-207-0023-4.

TIMMERMANS, Felix. *Petr Brueghel*. 2. vyd. Praha : Obelisk, 1971. 279 s.